

Primær progressiv afasi

Peter Bekkhus-Wetterberg, overlege. Hukommelsesklinikken, Ger. avd. OUS

Monica Norvik, logoped MNLL, PhD. Afasiteamet, Statped

Ingvild Winsnes, logoped MNLL. Afasiteamet, Statped

Peter Bekkhus-Wetterberg

Overlege Hukommelsesklinikken, Oslo Universitetssykehus

Monica Norvik

Logoped ved Statped, lingvist/forsker ved MultiLing, UiO,
førsteamanuensis II ved NTNU

Ingvild Winsnes

Logoped ved Statped

Terminologi

- ▶ Primær progressiv afasi (PPA): tidligere brukt om varianter av frontotemporal demens som debuterte med gradvis tiltakende språkproblemer.
- ▶ I dag er definisjonen på PPA:

Når afasi er det dominerende symptomet i løpet av de første to årene av en demenssykdom.

- ▶ Språkforstyrrelser som kommer et stykke ut i forløpet av en generell demenssykdom kalles ikke PPA.

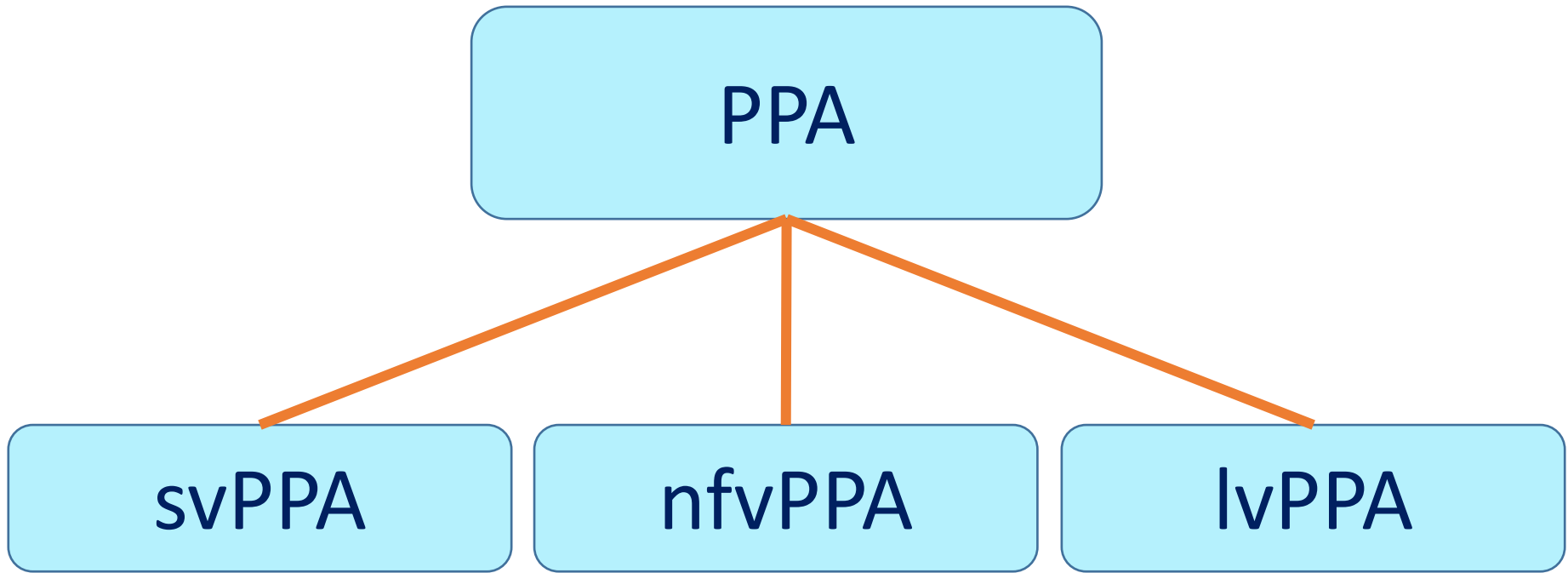
- ▶ Demens skyldes celledød i spesifikke deler av hjernen
- ▶ Celledøden forårsakes av ulike, kjente sykdomsprosesser som ofte involverer sykkelig forandrede proteiner

Demenssykdom	Innblandede proteiner
Alzheimers sykdom	Beta-amyloid, Fosforylert tau-protein
Frontotemporale demenser	Tau-protein, TDP-43-protein
Demens med Lewy-legemer	Alfa-synuklein

- ▶ Hos gamle mennesker skyldes ofte demens mange ulike, samtidig forekommende sykdomsprosesser i hjernen, og generell sykelighet

- ▶ Hvilke symptomer man får ved demens, er avhengig av hvilke områder av hjernen som blir rammet først
  - ▶ Ved Alzheimers sykdom anses det for eksempel som typisk at området i hjernen som står for innlagring av nye minner, rammes først
    - ▶ Men det finnes i hvert fall fire ulike, spesifikke mønster for hvordan Alzheimers sykdom kan affiserer hjernen
  - ▶ Ved frontotemporale demenstyper blir (som navnet tilsier) pannelapper og/eller tinninglapper rammet først

- ▶ PPA kan beskrives som spesialvarianter av ulike demenssykdommer, der de første skadene opptrer i avgrensede områder av hjernen som er sentrale for språkfunksjon
  - ▶ Det vil si, fremfor alt i venstre (dominante) hjernehalvdel

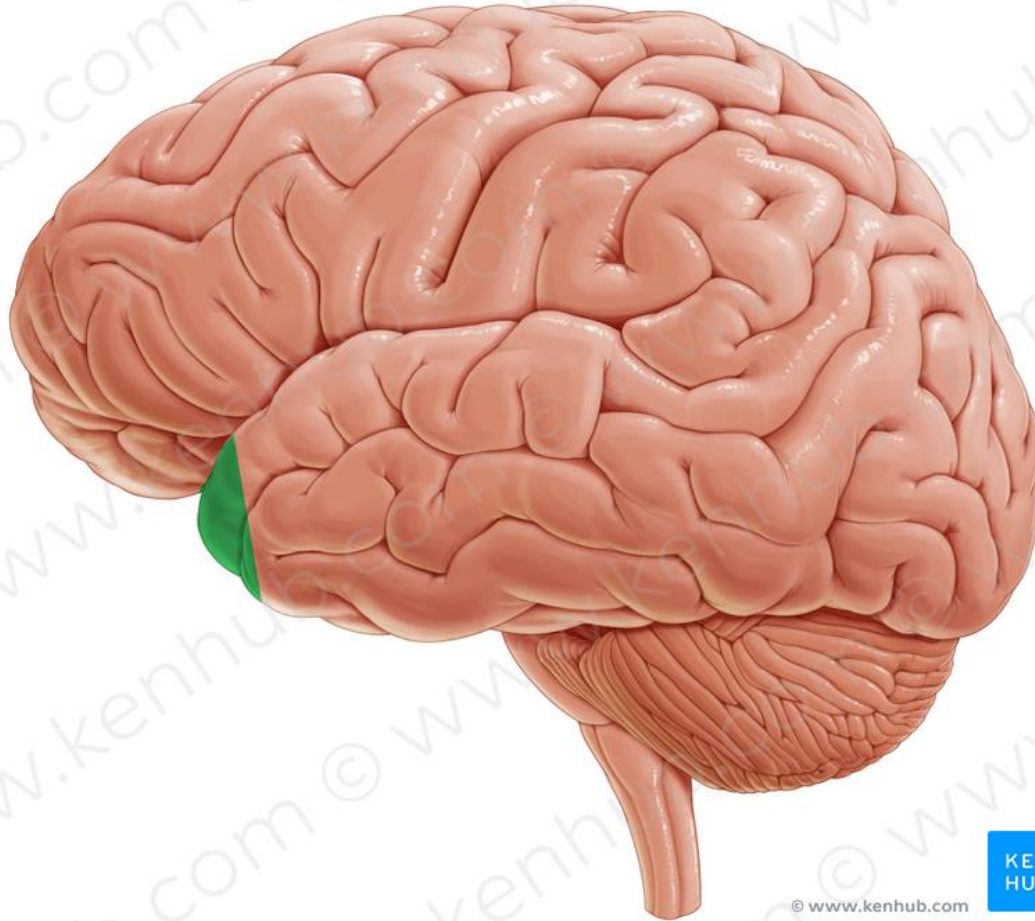

Semantisk variant av PPA

- Velkjent og godt karakterisert sykdom
  - Vi vet mye om symptomene, forandringene i hjernen, og forløpet
- Celledøden rammer initialt spesifikt fremre deler av tinninglappene

svPPA

© www.kenhub.com

KEN
HUB

Forløp av semantisk variant PPA

- ▶ De fleste pasientene utvikler atferdsvarianten av frontotemporal demens, men forverringen kan være meget langsom (mer enn ti år fra diagnose til alvorlig demens)

Bakenforliggende hjernesykdom ved semantisk variant av PPA

- ▶ De aller fleste med svPPA (80-90%) har sykkelige forandringer i proteinet TDP-43*
- ▶ De øvrige har Alzheimers sykdom

- ▶ Ved frontotemporal demens (panelappsdemens) har 50% TDP-43 som bakenforliggende hjernesykdom.
- ▶ svPPA kan altså betraktes som en spesialvariant av panelappsdemens

Språk og tale

Generelt:

Flytende talepreg

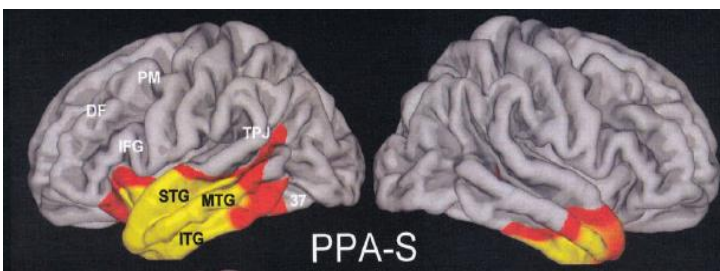
Vansker med mobilisering av enkeltord

Dårligere semantisk kunnskap:

både språklig og ikke-språklig

Ikke modalitetsspesifikk

(dvs. snakke, lytte, skrive og lese)

Spesifikke vansker

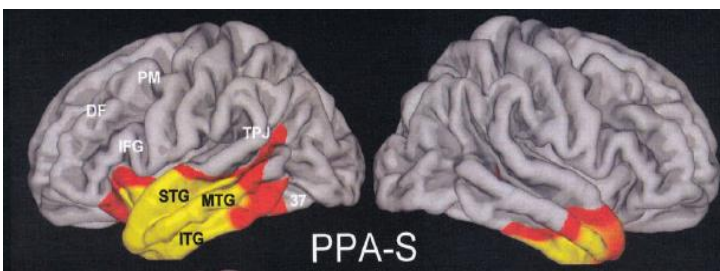
Benevning

Forståelse

Gjenkjenning av enkeltord, objekter og ansikter

Setningsprosessering
(grunnet dårligere semantisk kunnskap)

Innhold i spontantale er tom og anomisk:
semantiske parafasier

Omskrivinger

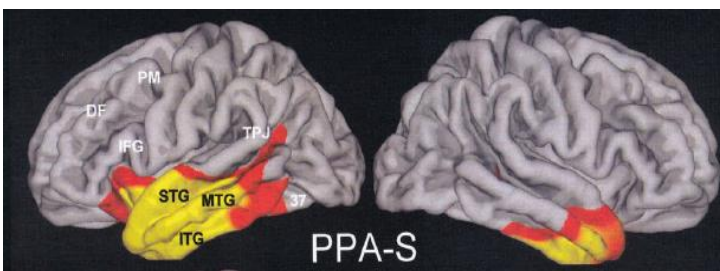
Relativt intakt

Flytende, velartikulert tale

Bevart syntaks, fonologi, artikulasjon og repetisjon

Til tross for vansker med semantisk minne,
forblir episodisk minne bevart

– i motsetning til hos personer med
Alzheimers sykdom

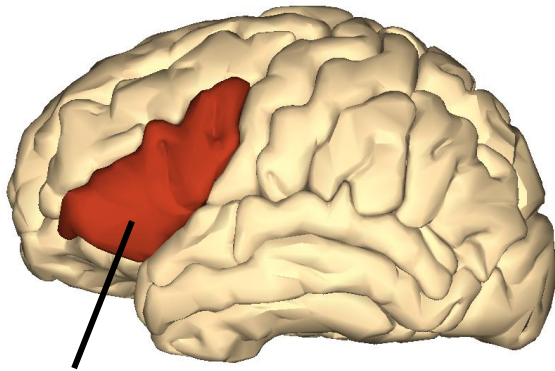
nfvPPA

Ikke-flytende variant av PPA

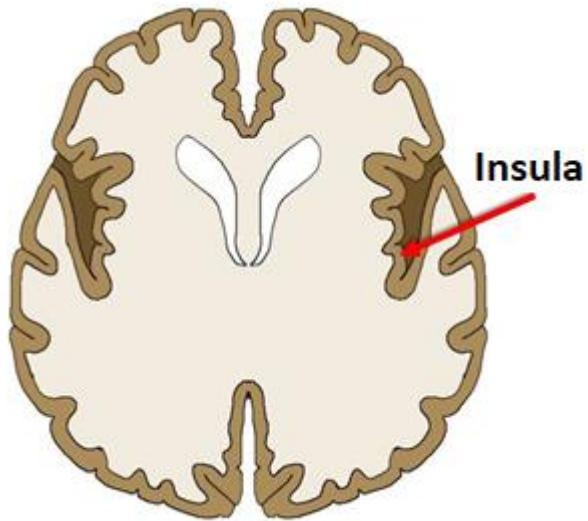
(nonfluent variant = nfv)

- ▶ Mer variert sykdomsbilde enn ved semantisk variant
- ▶ Litt vanskeligere å definere eksakt

- ▶ Celledøden rammer initialt spesifikt visse deler av pannelappene, nær den motoriske barken

nfvPPA

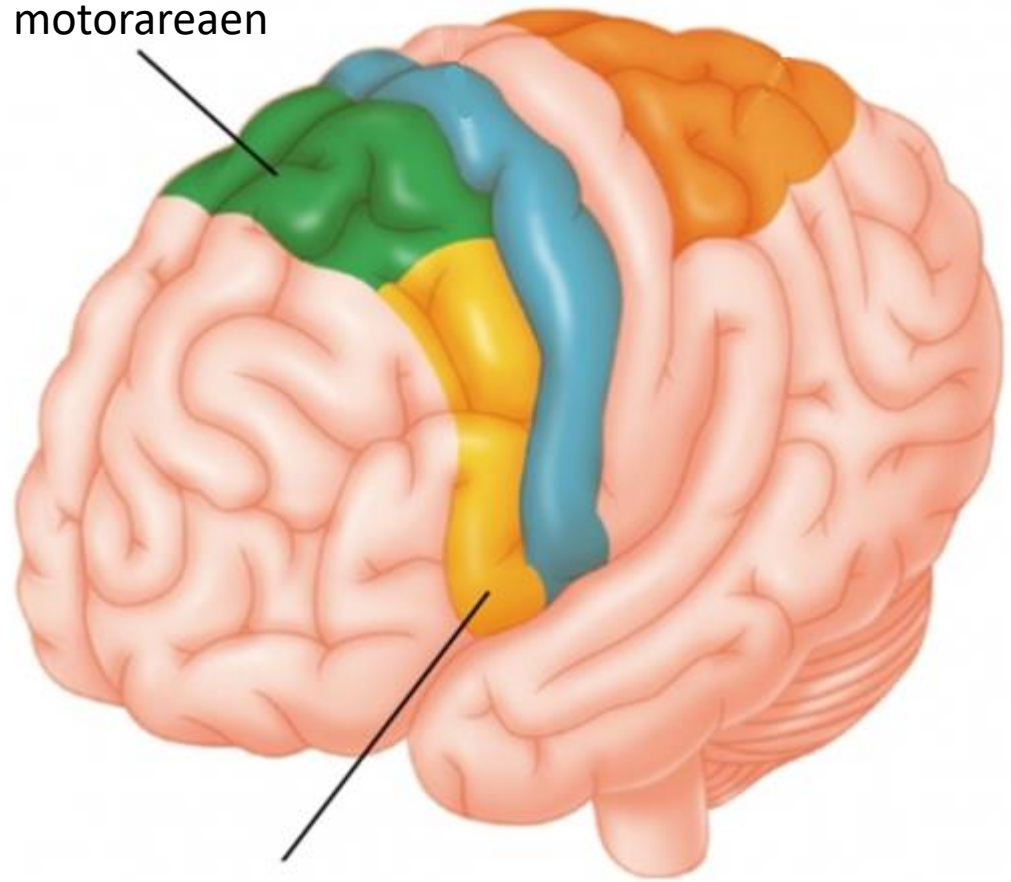

Gyrus frontalis inferior

Insula

Supplementære motorareaen

Premotorareaen

Videre forløp ved nfvPPA

- ▶ Pasientene kan utvikle
  - ▶ Atferdsvarianten av frontotemporal demens
  - ▶ Parkinson pluss-syndromer slik som kortikobasalt syndrom eller progressiv supranukleær paralyse
    - ▶ Det sistnevnte er vanligere når taleapraksi dominerer
- ▶ *Parkinson pluss-syndrom er tilstander der man har lignende motoriske symptomer som ved Parkinsons sykdom, men de skyldes andre sykdomsprosesser enn «ekte» Parkinsons sykdom. I tillegg har man mye påvirkning av kognitiv funksjon*

Bakenforliggende hjernesykdom ved ikke-flytende variant av PPA

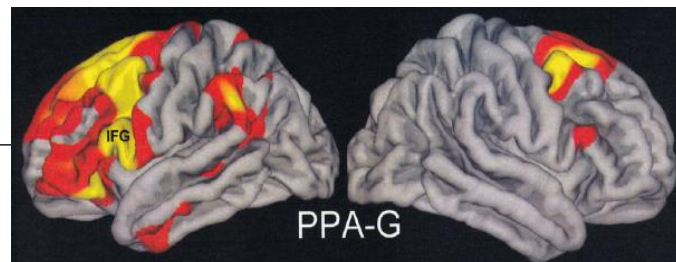
- ▶ Oftest en av de to vanlige variantene man ser ved pannelappsdemens
  - ▶ Sykelig forandret tau-protein vanligst (cirka 50%)
  - ▶ TPD-43 (som ved svPPA) (cirka 25%)
- ▶ Cirka 25% har Alzheimers sykdom

Språk og tale

Generelt:

Vansker med taleproduksjon grunnet vansker med fonologi og syntaks

Ofte sammenlignet med agrammatisk afasi (men er ikke det samme)

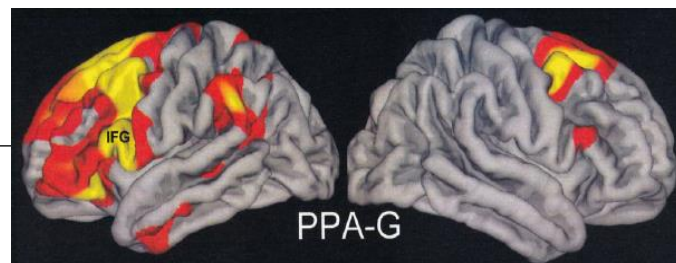
nfvPPA

Spesifikke vansker

Mindre komplekse og kortere setninger med
fonemiske parafasier
Gjentakelse av stavelser

Talen er telegrafisk og agrammatisk
Utelatelser av morfologisk nødvendige komponenter

Mange har også taleapraksi

nfvPPA

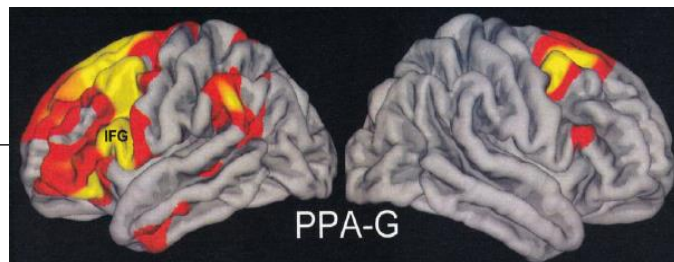
Relativt intakt

Auditiv forståelse er nokså godt bevart

– men blir berørt i senere stadier

Forståelse av enkeltord og kunnskap om objekter

Lett anomi

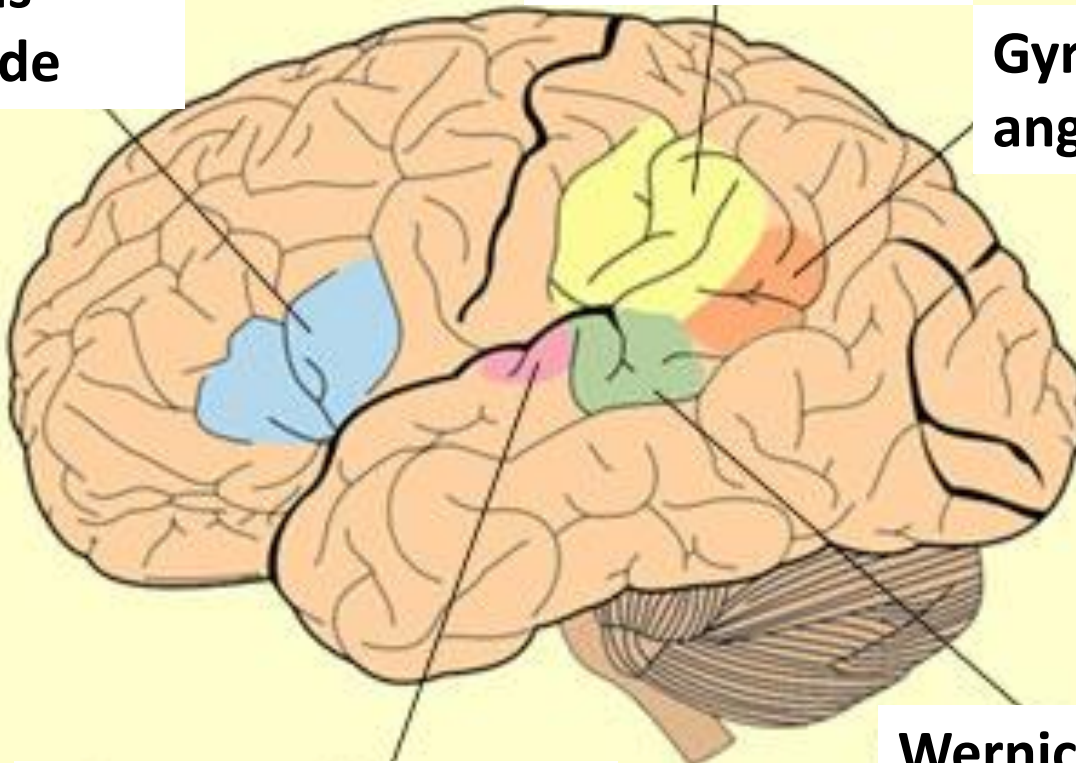
Logopenisk variant av PPA

- ▶ Blir oftest sett på som en variant av Alzheimers sykdom
- ▶ Celledøden rammer initialt spesifikt de viktige språkområdene i overgangene mellom tinningpanne- og isselappene

Brocas område

Gyrus
supramarginalis

Gyrus
angularis

Hørselsentrum

Wernickes område

Bakenforliggende hjernesykdom ved ikke-flytende variant av PPA

- ▶ Alzheimers sykdom (80-90%)

Språk og tale

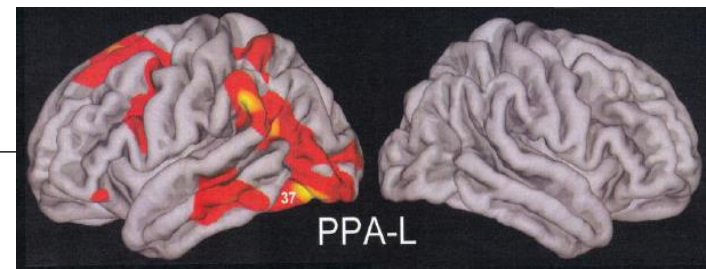
Generelt:

Tidvis ikke-flytende pga. ordleting

Flytende i småprat

– men ikke-flytende ved krav om å være presise

Ordleting er tilstede i alle variantene av PPA,
men et kjernetrekk ved logopenisk PPA

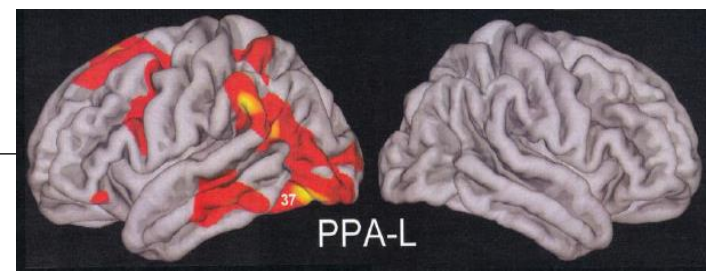
Spesifikke vansker

Noe langsom (men godt artikulert) tale med sporadiske fonologiske parafasier

Ordmobilisering er vanskelig

Vansker med gjentakelse av setninger og setningsforståelse

Særlige vansker med siffer-, bokstav- og ordspennoppgaver

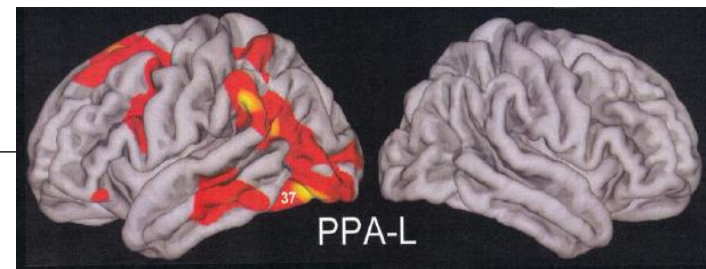
Relativt intakt

Talemotorikk

Forståelse og gjentakelse av enkeltord

Semantikk

Syntaks

Blandet type PPA

- ▶ Det forekommer blandede former av PPA
- ▶ Med trekk som er forenelige med flere av typene
- ▶ Ofte har disse pasientene bildefunn og utvikling som ved lvPPA, og en bakenforliggende Alzheimers sykdom

Primær progressiv taleapraksi

- ▶ Det forekommer at demenssykdom begynner med isolert taleapraksi, uten språkvansker
- ▶ Dette kan være et ledd i Parkinson pluss-syndrom som nevnt tidligere
- ▶ Pasientene utvikler ofte med tiden motoriske problemer og/eller atferdsvarianten av frontotemporal demens